

تیپ شناسی اجتماعی در قرآن

(تیپ شناسی قوم بنی اسرائیل برای دستیابی به جامعه مطلوب قرآنی)

لیلا خواجه زاده

فهیمة سادات حسینیان

موسسه آموزش عالی حوزوی فاطمیه دامغان

تقدیم به:

آسمان معرفت ، گنج سخا ، دریای جود و کرم،

شهر فضل و دانش و بخشش،

امام جواد الائمه «علیه السلام»

چکیده

این کتابچه با موضوع تیپ شناسی قوم بنی اسرائیل به عنوان یک جامعه مدل قرآنی به روش توصیفی تحلیلی به نگارش در آمده است. هدف از انجام این پژوهش از یک طرف بررسی ویژگی های قوم بنی اسرائیل و شناخت نقاط قوت و ضعف این قوم و از طرف دیگر بررسی ویژگی های جامعه آرمانی و تطبیق آن دو با یکدیگر برای دست یابی به جامعه مطلوب قرآنی است، جامعه ای که نظام روابط اجتماعی آن مبتنی بر ضوابط قرآنی است که حق مداری، ولایت مداری، هدایت محوری، عدالت محوری، فضیلت محوری، اخلاق محوری، کرامت محوری، علم محوری، قانون محوری و فرهنگ محوری از مهمترین ویژگی ها و مؤلفه های آن خواهد بود، بر خلاف جامعه بنی اسرائیل که با صرف نظر از ویژگی های مثبت این قوم، داشتن ویژگی هایی چون کفر و بی ایمانی، گرایش به سحر و جادو، شبهه افکنی، نژاد پرستی، پیامبرکشی، فسق و بهانه جویی و...، نقطه مقابل جامعه مطلوب قرآنی قرار گرفتند در نتیجه این کتابچه با بررسی و مقایسه تطبیقی ویژگی های جامعه بنی اسرائیل و جامعه آرمانی با استناد به قرآن کریم ویژگی های جامعه مطلوب قرآنی را ترسیم می کند؛ جامعه ای که دارای زیباترین دنیای دل انگیز معنوی است که آن جامعه همان آرمان شهر مطلوب قرآنی است.

کلیدواژه: تیپ شناسی، جامعه شناسی، جامعه بنی اسرائیل، جامعه آرمانی، جامعه مطلوب قرآنی.

موضوع مقاله حاضر تیپ شناسی قوم بنی اسرائیل برای رسیدن به جامعه مطلوب قرآنی است. هدف از انتخاب موضوع مذکور و پرداختن به آن آشنایی و شناخت ویژگی های جامعه بنی اسرائیل و ویژگی های جامعه آرمانی برای دست یابی به عناصر اصلی جامعه مطلوب با مقایسه تطبیقی جامعه بنی اسرائیل و جامعه آرمانی می باشد. برخورداری از جامعه ای سالم و به دور از پدیده هایی که مانع سعادت انسان می شود همواره یکی از آرزوهای دیرینه بشر بوده است که تلاش برای دست یابی به عناصر سازنده ی چنین جامعه ای که مطلوب قرآن کریم بوده واز آن به جامعه آرمانی تعبیر شده است ضرورت پرداختن به موضوع مورد بحث را روشن می سازد. نوشتار حاضر با استفاده از منابع کتابخانه ای و بهره مندی از روش توصیفی -تحلیلی موضوع مورد نظر را مورد بررسی قرار داده است اگرچه تحقیقات گوناگونی در رابطه با ویژگی های جامعه، ویژگی های جامعه مطلوب بنی اسرائیلی و نقاط قوت و ضعف آن و نیز ویژگی های جامعه آرمانی انجام شده، ولی دست یابی به جامعه مطلوب قرآنی با مقایسه تطبیقی جامعه بنی اسرائیلی و جامعه آرمانی موضوعی است که به آن پرداخته نشده است، لذا مقاله حاضر با پرداختن به کلیات موضوع مورد بحث و بررسی ویژگی های جامعه بنی اسرائیل و جامعه آرمانی در پی آن است تا به هدف نهائی نگارش مقاله که دست یابی به جامعه مطلوب قرآنی با مقایسه تطبیقی جامعه بنی اسرائیل و جامعه آرمانی است برسد.

فصل اول: ویژگی های جامعه بنی اسرائیل

یکی از اقوامی که به صورت مفصل مورد توجه قرآن کریم قرار گرفته و آیات زیادی به ذکر وقایع و حوادث و گاه ویژگی های آنان پرداخته ، قوم بنی اسرائیل است . در مجموع ۴۰ بار کلمه بنی اسرائیل در قرآن ذکر شده است و با توجه به بررسی های دقیق حدودا ۱۷۷ آیه از آیات قرآن شامل ۵۸ صفت منفی قوم یهود است البته به طور کلی ۴۲۰ آیه درباره حضرت موسی(ع) و ۴۸۰ آیه در باره بنی اسرائیل و حدودا ۲۱۰ آیه درباره مسائل اهل کتاب می باشد.

در بررسی صورت گرفته در آیات قرآن کریم به طور کلی می توان به سه دسته از آیات پیرامون قوم بنی اسرائیل اشاره کرد.

دسته اول: صرفا به تاریخ تحولات قوم بنی اسرائیل پیش از پیامبری حضرت موسی(ع) تا پس از وفات ایشان پرداخته اند.

دسته دوم: آیاتی که می توان گفت صفات و ویژگی های مثبت و مطلوب این قوم را بررسی کرده است .

دسته سوم: آیاتی که حاوی صفات منفی این قوم است را بیان می کند .

در کتاب حاضر به دلیل طولانی شدن کلام تنها به دو دسته اخیر می پردازیم .

ویژگی های مثبت

بنی اسرائیل از اقوامی هستند که قرآن در موارد گوناگون به برخی از نعمت هایی که از آن برخوردار شده اند اشاره نموده است. این نعمت ها عبارتند از:

تحولات آن بنگریم خواهیم یافت که قدرتهای بزرگ جهان قبل از هر چیز به دانش و مهارت استفاده از آن دست یافته و مسیر پیشرفت خود را پیموده اند. (کفعمی، ص، ۱۴۲۳).

بعد از بیان مطالب مذکور نباید از این نکته غافل شد که؛ چنانچه جامعه مطلوب دچار آسیب‌های بنیادی و ارزشی شود ممکن است به جامعه نامطلوب و جاهلی که در مقابل آن قرار دارد، تبدیل بشود. مقام معظم رهبری بر اساس مبانی اعتقادی و معرفتی خویش مشخصات جامعه جاهلی و نامطلوب را چنین بیان می‌کنند: "جامعه‌یی که بر مبنای شرک بنا شده باشد، طبقات انسان هم جدا و بیگانه‌ی از یکدیگر است. وقتی در یک جامعه‌ی شرک‌آلود، ربط انسان‌ها به مبدأ هستی و نیروی قاهر و مسلط عالم مطرح می‌شود، به طور طبیعی و قهری، در این جامعه انسان‌ها از هم جدا می‌افتند؛ یکی به یک خدا، دیگری به خدایی دیگر و سومی هم به خدایی دیگر. جامعه‌یی که بر مبنای شرک باشد، میان آحاد و طوایف انسان، یک دیوار غیر قابل نفوذ و یک دره‌ی جدایی غیر قابل وصل وجود دارد. (سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از دانشگاہیان و طلباب حوزه‌های علمیه ۱۳۶۸/۹/۲۹).

در پایان لازم است با اشاره به بیانات مقام معظم رهبری پیرامون جامعه آرمانی (جامعه مطلوب قرآنی) و شاخصه‌های اساسی آن، به جمع بندی بحث پردازیم:

آیت الله خامنه ای در عبارتی رسا جامعه آرمانی و مطلوب قرآنی و شاخصه‌های اساسی آن را چنین ترسیم می‌کنند: "بنابراین جامعه‌یی می‌تواند هدف یک ملت زنده، بیدار، باهوش قرار بگیرد؛ یعنی آن تصویر آرمانی یک جامعه برای یک چنین ملتی، آن جامعه‌یی است که در او معنویت باشد، عدالت باشد، عزت و قدرت باشد، ثروت باشد، رفاه باشد. اگر بخواهیم این مجموعه با هم باشد، بدون معنویت ممکن نیست، بدون آرمان معنوی ممکن نیست، بدون اخلاق ممکن نیست، بدون در نظر گرفتن خدا ممکن نیست، بدون مجاهدت فی سبیل الله ممکن نیست. (بیانات رهبری در دیدار پاسداران به مناسبت روز پاسدار ۱۳۸۱ /۷/۱۷). اسلام برای

جامعه اسلامی قدرت، صلابت، تمکن مادی و معنوی، آزادی حقیقی از قید همه‌ی اسارت‌هایی که بشر را اسیر می‌کند و مبتلا می‌کند. یک چنین چیزی را برای جامعه‌ی اسلامی خواسته تا جامعه‌ی اسلامی بتواند دنیا را نجات بدهد». (بیانات رهبری در خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۶۵/۲/۲۶).

موضوع مقاله حاضریپ شناسی قوم بنی اسرائیل برای دست یابی به جامعه مطلوب قرآنی است؛ جامعه ای که از نظر قرآن، مطلوب بوده و از سیر دینداری آرمانی با زیباترین جلوه های عشق به سرچشمه ی کمال و جمال برخوردار است؛ اجتماعی که از فضایل اخلاقی پایداری جهت ثبات دینداری مطلوب بهره مند است، بر خلاف جامعه ای که با داشتن ویژگی هایی چون کفرو بی ایمانی، تحریف دستورات الهی، پیامبر کشی، شبه افکنی، گرایش به سحر و جادو، فسق و بهانه جویی و... نه تنها از داشتن ثمرات جامعه ای سالم و مطلوب محروم شدند بلکه مورد لعن و غضب الهی نیز قرار گرفتند و در قرآن نیز در بسیاری از آیات به آن اشاره شده که همان جامعه بنی اسرائیل می باشد. بنابراین برای دست یابی به آرمان شهر قرآنی و دنیای دل انگیز معنوی باید معیارها و شاخصه های جامعه مطلوب قرآنی را شناخت و در راه رسیدن به مؤلفه هایی چون حق طلبی، ولایت محوری، قانون گرایی، هدایت محوری، عدالت خواهی، کرامت محوری و... نهایت تلاش صورت گیرد چنین جامعه ای جامعه مشورت، مشارکت و حاکمیت بر سرنوشت است، جامعه ی مهر و گذشت، عدل و انصاف، تربیت، سازندگی و تزکیه است. جامعه ای است که در رابطه اش با آفریدگار و تدبیرگر امور هستی بر اساس آگاهی، ایمان و عشق با خویشتن بر اساس خودسازی و آراستگی به ارزش ها و جمال و کمال معنوی، با طبیعت بر اساس آبادانی و بهره وری به عنوان وسیله رشد و نردبان کمال و با هم نوع بر اساس عدالت و احسان، مهر و بشر دوستی، مردم خواهی و رعایت حقوق انسان ها عمل می کند و در قلمرو ارزش های بنیادی و پایدار اخلاقی، مسیر دینداری مطلوب اعضای خود را شکوفا نموده و تقویت می نماید. بر خلاف جامعه ای که اگر در آن ارزش های اخلاقی، به عنوان اصل لاینفک ایمانی و اعتقادی و دینداری مطلوب مورد توجه قرار نگیرد، عواطف انسانی اعضای آن رو به انحطاط رفته و در نتیجه منجر به بی دینی و عدم اعتقادشان به مبدا هستی و توحید خداوند و گسترش روز افزون فساد و تباهی می گردد.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
- آجیلی ، هادی ، ۱۳۹۰ ، یهود و صهیونیسم از منظر قرآن کریم ، تهران ، دانشگاه امام صادق (ع) ، اول .
- بروجردی ، سید ابراهیم ، ۱۳۴۱ ، تفسیر جامع ، تهران ، صدر ، اول.
- ترمذی ، محمد ، ۲۷۹ ، سنن ترمذی ، دارالرائد العربی ، ترمذ.
- الحسینی ، حسین بن احمد ، ۱۳۶۶ ، تفسیر اثنی عشری ، تهران ، میقات ، اول .
- حر عاملی ، محمد بن حسن ، ۱۴۰۳ ، وسائل الشیعه ، بیروت ، دارالاحیاء التراث العربی ، پنجم .
- حنبل ، ابو عبدالله احمد ، ۷۸۰ ، صحیح حنبل ، بی نا ، مرو .
- دشتی ، محمد ، ۱۳۷۹ ، شرح نهج البلاغه ، تهران ، مشهور ، اول .
- شیرازی ، سید صادق ، ۱۳۸۱ ، دنیا بازیچه یهود ، قم ، بینش آزادگان ، اول .
- طباطبایی ، محمد حسین ، ۱۳۶۳ ، تفسیر المیزان ، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی ، قم ، جامعه مدرسین حوزه علمیه ، اول .
- طبری ، محمد بن جریر ، تاریخ الطبری ، ج ۱ ، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم ، بیروت ، روائع التراث العربی .
- طبرسی ، ۱۴۰۹ ، تفسیر مجمع البیان ، ترجمه سید ابراهیم میرباقری ، تهران ، فراهانی .
- طالقانی ، سید محمود ، ۱۳۶۶ ، تفسیر پرتوی از قرآن ، تهران ، شرکت سهامی انتشار .
- عیاشی ، محمد بن مسعود بن ، ۱۳۶۳ ، تفسیر عیاشی ، ج ۲ ، تهران ، المكتبة العلمیة الاسلامیه .

- غلامی ، مهدی ، ۱۳۸۵ ، کرامت انسانی در حکومت مهدوی ، مجله معرفت ، ش ۶۰۱۵-، ۱۰۲۳.
 - فیض کاشانی ، محسن ، ۱۴۱۸ ، الاصفی فی تفسیر القرآن ، قم ، دفتر تبلیغات اسلامی .
 - کاشانی ، ملافتح الله ، ۱۳۴۴ ، تفسیر منهج الصادقین ، تهران ، اسلامیه .
 - کفعمی ، ابراهیم بن علی ، ۱۴۲۳ ، مصباح ، قم ، محبین .
 - کوئن ، یروس ، ۱۳۷۸ ، میانی جامعه شناسی ، ترجمه ی غلام عباس توسلی ، و رضا فاضل ، بی نا، تهران
 - مالکوم همیلتون ، محسن ثلاثی ، ۱۳۷۷ ، جامعه شناسی دین ، تهران ، تبیان .
 - مجیدی ، محمد رضا ، دژاکام ، علی ، ۱۳۷۷ ، جامعه مدنی و اندیشه دینی ، تهران ، دفتر نشر معارف .
 - مکارم شیرازی ، ناصر ، ۱۳۶۶ ، تفسیر نمونه ، تهران ، اسلامیه .
 - مصطفوی ، سید جواد ، اصول کافی ، ترجمه مصطفوی نویسنده ، کتاب فروشی علمیه اسلامیه
- مکان چاپ: تهران.
- مهاجرنیا ، محسن ، جامعه آرمانی در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶ ، فرهنگ و اندیشه اسلامی ، قم ، حوزه علمیه
 - نجفی خمینی ، محمد جواد ، تفسیر آسان، ۱۳۹۸ ق، انتشارات اسلامیه، تهران
 - سایت مقام معظم رهبری (Leader. Ir)